

Nyolc közelítés Tömörkény István életművéhez *Tömörkény 150. Tanulmányok a 150 éve született Tömörkény István tiszteletére*, Areión Egyesület, Szeged, 2016.

A sokak által félreismert, egyoldalúan megítélt, az utóbbi évtizedekben a kánon peremére szorult szegedi író-klasszikus, Tömörkény István (1866–1917) – teljes egészében máig sem feldolgozott – életművének újraértékelése nem kis feladatot ró a kora modern magyar irodalomtörténet elhivatott művelőire. Ezért is nevezhető fontos vállalkozásnak a Bene Zoltán által szerkesztett *Tömörkény 150* című kötet, amely az író tárca- és novelláirói munkásságát, valamint életművének kulturális örökségét nyolc, szegedi kötődésű kutató újszerű megközelítésében mutatja be. A kiadvány interdiszciplináris jellegére enged következtetni, hogy szerzői között – irodalomtörténészen kívül – történészeket, művészeti írókat, továbbá néprajzkutatót is találhatunk. Tanulmányaik ismeretetését a kötet felépítése szerinti sorrendben végezzük el.

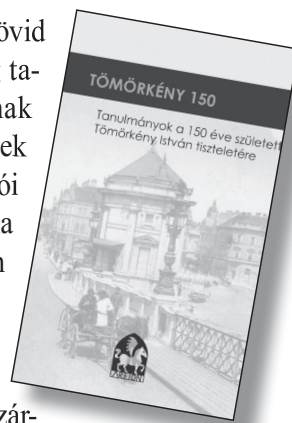
Marton Árpád *Tömörkény utcáin* című, irodalmi érdekű művelődéstörténeti dolgozatában a régi Szeged atmoszféráját úgy idézi fel, hogy közben az író egykori „lábnyomain jár”. A Tömörkény-írásokból rekonstruálható nézőpontok alapján kiválóan érzékelteti a korabeli dél-alföldi miliőt. Elénk tárja a régi szegedi városképet, a házakat, borméréseket, kávéházakat és éttermeket. Mai szemmel beazonosítható módon megismerkedhetünk Tömörkény belvárosi mikrokozmoszával – így a gyógyszertárral, ahol dolgozott, illetve a városi múzeummal, ahol igazgató volt. Mintha az elmúlt idő szegedi kulisszái mögé néznénk. *Tömörkény utcáján* című versében írta Juhász Gyula: „A hangja mint a távoli cimbalom, / Szívembe zöng nyugalmas biztatón. // Szemén megcsillan egy tisztább világ, / Mint jegenyéken túl a délibáb. // Ó drága árnyék, holt, hú cimborá, / Biztass, vezess és el ne hagyj soha!” Marton Árpád mindemellett bemutatja a – Móra Ferenc és Juhász Gyula kezdeményezésére – Tömörkény István személye köré kiépített irodalmi kultusz fő irányait is. A szerző Tömörkény nyomain haladó írását egykorú képekkel hitelesíti.

Bíró-Balogh Tamás az írói dedikációk területén, az irodalomtörténeti kontextusok kutatásában is eredményes filológiai aprómunkát végez. *Pár újabb kötet*

Tömörkény könyvtárából című rövid terjedelmű, de adatokban gazdag tanulmánya Tömörkény Istvánnak dedikált könyveket mutat be (ezek Tömörkény életében még az írói könyvtárhoz tartoztak). Az általa felsorolt kötetek között van olyan könyv is, amelyet az író iránti tiszteletből, halála után, feleségének dedikáltak. Bíró-Balogh a Tömörkény István könyvtárából származó, az írónak szóló dedikációval ellátott könyvek listáját függelékben közli. A lista végén egy ajándékozási bejegyzést tartalmazó könyvet szerepeltet. A Tömörkény saját tulajdonosi bejegyzését hordozó könyvek közül szintén listáz egyet, továbbá az író családi könyvtárából származó könyvek számát is „gyarapítja” egy tétellel. Mindezt alapvetően azzal a céllal teszi, hogy feltárja Tömörkény István írói kapcsolati hálózatát.

Deák-Takács Szilvia *Zipeljük Tömörkényt* című írása, az élményközpontú irodalomoktatásban felhasználható szempontok alapján, a Z- és az alfa-generáció számára, újító szándékkal készült. A hagyományos magyar irodalomtörténeti és a középiskolai „tankönyvi Tömörkény” egészen más, mint az a kreatív Tömörkény-kép, amelyet Deák-Takács izgalmas metodológiai tanulmányában felvázol. Folytatásra felhívó kísérletét fontos lenne minél szélesebb körben alkalmazni, egyúttal alkotó módon tovább is fejleszteni. Összegzőnek szánt gondolatait idézzük: „Az összegyűjtött anyagok folyamatosan bővíthetők, lehetne Google Maps programmal életutat készíteni, Facebook-profilt létrehozni, elképzelt csethelyzetet teremteni – azaz nem tekintem lezártnak a projektet, a zipelés nem végleges, az élményközpontú, kreatív tanítás során egészen bizonyosan folytatni, bővíteni, gazdagítani fogjuk az összegyűlt anyagot.”

Tóth Sándor László *Tömörkény István korai írói munkássága a Szegedi Híradóban (1884–1888)* című irodalomtörténeti érdekű sajtótörténeti forrásfeltárását messzemenően érdemes figyelembe vennünk. Főleg akkor, ha Tömörkény István fiatalkori írói munkásságát az alap kutatások irányából értelmezzük újra. Rozgonyi Margit és Ortutay Gyula Tömörkény Istvánnal foglalkozó értekezéseinek, a Juhász Gyula-féle Tömörkény-kultuszt kutató Ilia Mihály eredményeinek, Kispéter András Tömörkény-monográfiájának, valamint Czibor János, Juhász Antal, Péter

László és Lengyel András Tömörkény-kutatásból származó publikációinak is jelentős sajtótörténeti háttere és forrásfeltáró filológiai érintettsége van. Ezekhez Tóth Sándor László tanulmánya még sok értékes részeredményt képes hozzátenni – összefüggésben azzal, hogy az író ifjúkori publicisztikai tevékenységét alapvetően a műfaji sokoldalúság felől közelíti meg.

Diószegi Szabó Pál „*A szomszédban... hát az szocializmus?*” című tanulmánya sajtó- és esztétörténeti témát vizsgál, amikor felidézi a Szántó Kovács János peréről tudósító Tömörkény István alakját. A szerző Tömörkény véleményformálását a megszo- kottnál szélesebb kontextusba helyezi. Rámutat arra, hogy az író nem azonosult azokkal a felszínes interpretációkkal, amelyeket az országos sajtó (így például a Pesti Napló, a Vasárnapi Újság vagy a Budapesti Hírlap) alakított ki az 1894. áprilisi hódmezővásárhelyi agrárrendülésről. Tömörkény tudósításainak középpontjába – a korban szinte egyedülálló módon – azt a rendkívül szerteágazó agrárproblémát helyezte, amelynek a megoldásával sikerült volna a dél-alföldi parasztság integrálása a dualizmus átalakuló társadalmába.

Miklós Péter *Ortutay Gyula Tömörkény-képe* címmel „imázsképződést” vizsgáló tanulmányt közöl. A szerző jó érzékkel hivatkozik a Tömörkényről disszertációt író, s azt 1934-ben kötetben is megjelentető neves néprajzkutató máig érvényes megállapítására: „Ha formai eredményei ma már csak irodalomtörténeti jelentőségük is, parasztlátásának komolysága, szervessége, stílusának súlyos zamata a mai napig élő értékek, melyeknek elkallódását igaz szívvel kellene fájlnunk.” Az egyedien gondolkodó, a prózát impresszionisztikus egyszerűséggel és tárgy- szerűséggel művelő Tömörkényt Ortutay Gyula néprajzi szempontból ihletett íróként jellemezte. Miklós Péter kiemeli és átörökíti Ortutay Tömörkény világképéről alkotott, esztétörténeti összefüggésben is izgalmas értelmezését: „Tömörkény a nagyváros elidegenedésével a vidék személyességét, a polgárság és a munkásság modernítésével a parasztság archaizmusát és romlatlanságát helyezte szembe – az utóbbiakat jelölve meg értéként.”

Meglepő felfedezést tehetünk, ha rátalálunk a kötet egyik legérdekesebb szövegére, Mód László *Tömörkény István és a homoki bor* című írására. Azt eddig is tudtuk, hogy Szeged és környékének ismerete, a tanyai életmódot szervező értékek lelki és tárgyi vonatkozásai sűrűn szerepelnek Tömörkény prózai alkotásaiban. Ám Mód László tovább tágítja ezt a kontextust: „Tanulmányom elsősorban arra keresi a választ, hogy a tárgykörben született alkotásai milyen tapasztalatokból táplálkozhattak, és miképpen tükröződhetnek bennük a korszak gazdálkodási viszonyai? Tömörkény István Hamvas Bélával és Márai Sándorral szemben nem törekedett arra, hogy átfogó igénytel összeállítsa a magyar borok katalógusát. Szereplői egytől egyig a szegedi tanyavilág szőlőbirtokosai, szőlőművészei, akik sajátos természeti feltételek közepette művelték szőlőültetvényeiket, és állították elő boraikat a sivár homoktalajokon.” A bor és a bortermelés tematikája is bevonul tehát a Tömörkénnyel foglalkozó irodalomtörténetbe.

Zsoldos Sándor *Tömörkény és Szeged* című, filológiai ihletésű irodalmi publicisztikája a Tömörkény István művének és munkásságának mai értékelése szempontjából időszerű kérdések nyílt felvetésével zárja a kötetet: „Tömörkénynek máig nincs összkiadása, az életműsorozat 8 kötete válogatás, de (nem-hogy frissített, elavult) bibliográfiája sincs, amiből megtudhatnánk, mi(ke)t is írt, akár csak a szegedi lapokba. Nem tudjuk meg, csak hosszas utánajárás után, milyen írásokat vett föl köteteibe.” Zsoldos jogos óhajt fogalmaz meg, amikor azt írja: „jó lenne újrakezdéssel folytatni a Tömörkénnyel való ismerkedést. Egy új, valóban teljes életműkiadás elindításával.”

A Tömörkény 150 című kötetet, érvényes értékeivel és esetlegességeivel együtt, most akár analitikus igénytel fellépő, szigorú műbírálóként is mérlegre tehetnénk. Ám ezúttal nem részletelemzésre, „csak” könyvismertetésre vállalkoztunk, így ettől el kell tekintenünk. Azt viszont – a kötet alapján is – okkal feltételezhetjük, hogy az értékörző és értékmegújító törekvések, illetve olvasói elvárások változó hullámainak kitett magyar prózairodalomban Tömörkény István összetett mikrokozmosza és írói életműve maradandónak bizonyul.

Bogoly József Ágoston